

# OBSAH

---

Předmluva

5

## DOBOVÉ POZADÍ VRCHOLU ČESKÉHO OBROZENÍ

7

(Údobí restaurace a odporu proti ní; ideový, hospodářský a sociální pohyb v Evropě. – Mrak reakce v českých zemích; hospodářské a sociální proměny; první revoluční pokusy a nové formy politických snah. – Náboženská situace u nás: nápor proti stoupcům josefinismu; vlivy zahraničního reformismu; tiseň českého evangelictví; theologické vlivy v něm; převaha „rozumné ortodoxie“; postup racionalismu.)

## JOSEF DOBROVSKÝ

27

(Náboženský význam Dobrovského. – Životní pozadí: jezuitské školení; pražská filosofická fakulta; Stepling a Seibt; vstup do jezuitského řádu; studium biblické theologie a jeho plody; vicerektorem generálního semináře v Hradišti; soukromým učencem. – Myšlenkové pozadí: svět klasické humanity; „ciceronský humanismus“ a jeho ohlasy; svět moderní filosofie (Descartes, Newton, Leibniz, Wolff); Dobrovského koncepcce humanity; setkání s Kantem; vztah k pokantovské filosofii (Herder); bohatství vnitřního světa Dobrovského. – Nábožensko-filosofické pozadí: osvícenské katolictví (Muratori); široký zájem o protestantskou neologii (Michaelis, Griesbach, Steinbart, Starck, Schulze). – Náboženský svět Dobrovského: jeho vnitřní dialektika v přitakání kladnému náboženskému jádru i v odstupu od jeho tradiční podoby. – Dobrovský a josefinismus: solidarita v kritické při proti barokní možnosti; proti obřadnictví, nepomukovské tradici, nesnášenlivosti, celibátu. Solidarita s náboženským kladem josefinismu: vztah k Písmu; důraz na jeho mravní obsah; věrnost jádru katolické tradice. – Přednášky o praktické stránce v křesťanském náboženství: podstata a účel náboženství; působení vnitřního pokoje, duchovní radosti, naděje budoucího života; proti zvráceným náboženským pojmům, ceremonialismu a fanatismu; o legitimní enthusiasmus. Harmonie zjevení a rozumu; sklon k racionalismu. Náboženská antropologie Dobrovského: člověk jako tvor časnosti a věčnosti; pojetí hříchu. Specificky křesťanské prvky: odpuštění hříchů a synovství Boží. – Náboženský profil Dobrovského: evropský a moderní obzor jeho náboženského myšlení; jeho vnitřní pravdivost.)

## BERNARD BOLZANO

91

(Bolzanovo místo v našem obrození. – Život Bolzanův: rodina a výchova; studium theologie; přednášky o katolickém náboženství na universitě; nepřítel úředních míst;

proces proti Bolzanovi; jeho dílo literární. – Myšlenkové pozadí: kritický odstup od filosofie doby; vztah ke Kantovi; kritika pokantovské filosofie, zvláště Hegela; kladný vztah k osvícenským tradicím, k neologii; shoda i výhrady k Leibnizovi. – Bolzanova filosofie. Přínos jeho logiky: logika jako teorie vědy; učení o větech o sobě. Jeho ontologie: model duše; pojetí substance; nesmrtelnost a zdokonalování konečných substancí. Etika: formulace „nejvyššího mravního zákona“; konkrétní etické projevy a akce; utopický socialismus jeho sociální etiky. – Náboženské myšlení Bolzanovo: důraz na náboženskou tematiku; náboženská situace doby; definice náboženství; přirozené a zjevené náboženství. Teorie zjevení: jeho potřebnost, možnost, pojem; „známky zjevení“; pojetí zázraku; obrazná povaha zjevení; užitečnost omylu a náboženského sebeklamu; theologická problematičnost této teorie; dvojznačnosti v pojetí náboženské pravdy. Bolzanova dogmatika: její metodické principy; pojetí Písma; existence Boží; kosmologie; nekonečný a nejdokonalejší svět; antropologie a hamartologie; víra v nesmrtelnost; obraz Ježíše Krista; důraz na jeho lidství; zmrtvýchvstání; eschatologie: posmrtný osud člověka. – Bolzanovo osvícenské křesťanství; věrnost katolické tradici; její reformistické pojetí; „perfektibilita katolictví“; problém i klad Bolzanovy náboženské posice.)

## JAN KOLLÁR

153

(Život Kollárův: vliv otcův; školy v Mošovcích, v Bystrici, v Bratislavě; universita v Jeně; profesori a studenti; láska v Lobečě. Evangelickým kazatelem v Pešti: situace, působení, literární činnost. Povolání do Vídně. – Myšlenkové zdroje Kollárova náboženství: biblické tradice reformační; prvky osvícenského racionalismu; prožitek přírody. Kvas v Jeně: Gabler; pietisté; Harms; styk s Friesem a jeho filosofií; myšlenkový svět Herderovy humanity; slovanské motivy. Kollár jako synthetický myslitel; dialektika jeho náboženského myšlení. – Rozbor Kázni a řečí: dokument doby; odstup od ortodoxie; příklon k antropocentrismu; klíčová myšlenka zbožné národnosti; slovanské prvky. Pojem náboženství; přirozená theologie; obecné pojetí zjevení; náboženský relativismus; avšak relativní nadřazenost křesťanství, v něm pak reformačního typu. Pojetí křesťanské dogmatické tradice; pojem Boha; antropologie a svět člověka; tvořivost a svoboda; důraz na ctnost, ne na ospravedlnění z víry; christologie: zevšeobecňující tendence; důraz na lidství a učení Ježíšovo; eschatologie: myšlenka nesmrtelnosti a pekla; učení o církvi: vysoké hodnocení církve i svátostí; všeobecné kněžství. – Náboženský svět Kollárův: organické, harmonické, pojetí člověka v jeho středu; odstup od specificky křesťanských důrazů; ale živá náboženská možnost v těchto předpokladech.)

## FRANTIŠEK PALACKÝ

203

(Evangelický rod Palackých; Jiří Palacký; Františkovy školy; obrozená Bratislava; duchovní krise a její překonání; setkání s paní Zerdahelyovou; odklon od theologie; výzva národního obrození; estetická studia; nárys světového názoru; posun k historii; přesídlení do Čech; Palacký v Praze; vztah k Dobrovskému a Jungmannovi; obrozená činnost; Dějiny národu českého; politická činnost Palackého; jeho liberalismus; „Otcem národa“. – Palackého filosofie: její zrání; setkání s Kantem, Herderem, Schillerem. Vlastní filosofická soustava; princip ducha a jeho aktivní prvotnost; svět lidského ducha; pojetí přírody; princip polarity v přírodě i v dějinách; pojetí Boha; teorie

antropomorfismu. Osud člověka v pojetí Palackého: naše idey a snahy; idea božnosti; její dějinné pozadí i vlastní náplň; člověčenství čisté a božné; božná doba života; estetické hodnoty; náboženská povaha ideje božnosti. – Náboženský svět Palackého: Dvě latinské řeči z r. 1817; o nesmrtelnosti; osvícenská zbožnost mladého Palackého; řeč o vědě a náboženství; obraz Ježíše Krista v této řeči; očištný užitek vědy náboženství; mravní přínos náboženství vědám; životní program Palackého ve svazku vědy a náboženství. „Filosofie dějin církve“ v polemice s prof. Höflerem; polarita katolictví a protestantismu. Několik slov o náboženství a víře: protest proti dogmatismu a náboženskému indiferentismu. Vlastní „rozumně křesťanská“ konfese Palackého: přiznání k historické Jednotě bratrské. Náboženská praxe Palackého: distance k evangelickému církevnímu životu; srážka s Hlasy ze Siona; přínos životního díla Palackého církvi i národu.)

### Závěr: Odkaz obrození

258

(Náboženský prvek integrálním motivem obrození; jeho nesamozřejmá povaha, objektivně i subjektivně; odklon od tradiční náboženské podoby. – Formální typ obrozené zbožnosti: liberálně reformistický „křesťanský humanismus“; theologická dialektika této posice. – Náboženský vklad dílu národní obrody: perspektiva víry pro vlastní dílo; myšlenka nadnárodního určení národního úsilí; navázání na nejvlastnější duchovní a národní tradice a vyrovnání násilně pokřivené dějinné cesty. – Náboženské myšlení obrození a dílo církevní obrody: theologická dvojznačnost slabinou; vzdálenější než reformace: a přece živý odkaz pro církev v „dospělém světě“: otevřenost pro myšlení doby; pathos vnitřní pravdivosti a svobody; důraz na praktickou, civilní stránku víry. – Inspirace k dílu v národě i církvi.)

## POZNÁMKY

|  |           |     |
|--|-----------|-----|
| Dobové pozadí vrcholu českého obrození | - - - - - | 269 |
| Josef Dobrovský                        | - - - - - | 273 |
| Bernard Bolzano                        | - - - - - | 287 |
| Jan Kollár                             | - - - - - | 301 |
| František Palacký                      | - - - - - | 312 |
| Závěr                                  | - - - - - | 328 |
| Résumé                                 | - - - - - | 329 |
| Prameny a literatura                   | - - - - - | 335 |
| Jmenný rejstřík                        | - - - - - | 343 |
| Seznam obrazových příloh               | - - - - - | 348 |